
'DIE EEUWIGE DISCUSSIE OVER KUNST EN POLITIEK. DÉ KUNST DIE STAAT OP HAAR AUTONOMIE EN VRIJHEID EN DÉ POLITIEK DIE MEER CONTROLE EN EFFECT WIL VOOR HAAR SUBSIDIES... DÉ KUNST, BESTAAT DAT DAN WEL? EN DÉ POLITIEK?'

voor toegang tot rechten. Het duurde ons de tijd van de Verlichting om godsdienstvrijheid toe te laten, om de scheiding van kerk en staat in te voeren, om te leren samenleven zonder de godsdienst te delen. Maar de lekenstaat had dan wel de staatsgodsdienst gebannen, ze bleef een staatscultuur ontwikkelen, zo werden mensen met politieke territoria vereenzelvigd. Maar die cultuur moest dan wel echt het volk verbeelden, zodat de politiek het kon vertegenwoordigen.

Creatieve vrijheid

Het is binnen dat gegeven van de culturalistische afbakening van politieke rechten dat de kunsten als dynamische en creatieve producent van vormen en betekenissen hun (relatieve) onafhankelijkheid, hun vrijheid bevochten. Onderhandelde onafhankelijkheid van de staat, maar toch een sterke economische afhankelijkheid om niet te moeten overleven van de markt. Daartoe dienden toch de artistieke instellingen, de subsidies, de openbare bestellingen. De kunsten verkregen een creatieve vrijheid door onafhankelijkheid van de markt (en dus van de verkoopbaarheid) andere criteria ter overleving te laten gelden. Je zou die kunnen samenvatten in twee registers. Enerzijds de uitbouw van een intern referentiekader, een soort *peer review*, een eigen repertorium dat via de idee van de nationale cultuur, van de selectieve traditie, zoals Raymond Williams het noemt, toch met de samenleving en de staat verbonden blijft. Het statuut van de kunsten en de kunstenaar wordt verworven via referenties aan dat repertorium. En dan is er die andere taakverdeling: de kunstenaar mag dan wel vrij creëren, maar de distributiemechanismen blijven wel onder maatschappelijke controle. Kortom er is een regeling van de verhouding met de politiek om deels onafhankelijk van de markt te kunnen functioneren. Natuurlijk is dat verschillend in verschillende politieke contexten en vooral

voor verschillende artistieke werkvormen (zie bijvoorbeeld het verschil tussen podiumkunsten en beeldende kunst) en dan nog voor verschillende stromingen binnen de kunst.

Wat vandaag vooral opvalt, is de uitermate sterke verzwakking van de politiek. Het register van de markt heeft de bovenhand gehaald. De economie en de ruil laten zich niet door lokale regels aan banden leggen. En dat betekent in een kapitalistische geldeconomie dat het doorslaggevend criterium voor productie en distributie van goederen hun rentabiliteit is in termen van winst, 'return on investment', kapitaalsaccumulatie. Zo'n amoreel criterium werkt bevrijdend, vooral in normatief sterk gesloten gemeenschappen. 'Stadslucht maakt vrij', wist men in de middeleeuwen al, en dan had men het over de voordelen van de vrijhandel tegenover de gesloten feodale economie. De markt breekt het communautaire open. Maar het maakt de cultuur wel meer afhankelijk van verkoopbaarheid en dus van koopkrachtige vraag. Vandaar ook dat de huidige liberale mondialisering en haar postmoderne filosofie zoveel fundamentalistisch verzet oproept. En zoals de vernoemde Benjamin Barber terecht opmerkt: in de Jihad versus MacWorld is er één verliezer en dat is de democratie, want beide opponenten zijn niet geïnteresseerd in democratische regulatie.

Cultuur en kunst staan in het oog van de storm. De mondialisering verwekt een sterke vermarkting van de cultuur, maar meteen ook een geweldige culturalisering van de markt. Cultuur dient dan ook steeds minder om identiteit, om gemeenschappelijkheid te produceren. Integendeel, vandaag gaat het om distinctie, het verschil maken, bij zijn, nieuwe trends, modes en stijlen herkennen, het gaat om culturele mobiliteit. En het gaat steeds meer om productie onder de vorm van ruilwaren, om een symbolische orde van expressief consumentisme, om het plezier van het eigen publiek. *The sky is the limit...* of toch:

overleven hangt af van koopkrachtige vraag en die is maatschappelijk zeer ongelijk verdeeld. Consumptiecultuur wordt bepaald en beperkt door de nieuwe middenklasse en aan de top getrokken door zeer speculatieve transacties. En dat terwijl er ook een reële culturele mobiliteit, een uiteenspatten van de nationale identiteit, een proliferatie van mengvormen en creatieve combinaties aan de gang is. En wordt dat allemaal artistiek bewerkt en gedocumenteerd? Is het artistieke veld waarlijk 'à la hauteur' van de transitie die we meemaken?

En ligt daar niet de roep naar engagement, of toch een zekere roep naar maatschappelijke positionering? Hoe gaat dé Kunst om met de afhankelijkheid van de markt en de verzakelijking via de waar? Hoe gaat dé Kunstenaar om met de ongelijke toegang tot kunst en cultuur? Hoe positioneert dé Kunst zich tegenover haar eigen praktijk? Hoe redt het artistieke veld haar specificiteit van de vermarkting, commercialisering en verkleuterings? De vraag stellen naar de maatschappelijke inbedding van de artistieke praktijk hoeft niet direct een pleidooi te zijn voor de politieke instrumentalisering van de kunst.

Is de kunst een ontembaar wild dier? Het lijkt nogal mee te vallen. Mij lijkt het dat het gros van de artistieke praktijken zich even makkelijk laat omkopen of inpakken als de gemiddelde kleinburger. Er is niets eigen aan de kunst dat immuniteit tegen de lokroep van de *mainstream* garandeert. Wie is er ontsnapt aan de postmoderne rage en aan het geloof in het einde van de geschiedenis? Wie heeft zich niet ingepast in de *formats* die de federale staatsstructuren hebben opgelegd? Dat politici ten einde raad vragen dat het geld aan de kunsten ook wat meer sociale band zou opleveren is menselijk. Natuurlijk is het een verkeerd gestelde vraag, omdat kunst dient om te creëren en creatie niet dient om persé een gewild effect te verwekken. Maar het is ook een ongepaste politieke vraag, omdat politiek niet dient om te besturen, maar wel om het maatschappelijke te verwoorden. Ook daar zit de verworping: het politieke bedrijf concentreert zich op de uitvoerende macht en niet langer op de vormgeving van de polis. De politiek zelf is gemediatiseerde verkoop geworden. Daarom is het gevoerde debat over de verhouding